

PUNTIGÁN JÓZSEF

Gácsi barangolások

„Gács ... nem rendezett, hanem világhírű helylyé válhatik. Ki tagadja el tőlünk azt, hogy Gácsnak ősi várkastélya, páratlan parkja, halastava, fácszános vadkerítjei s gyáraival nem-e oly szépet képvisel, melyhez hasonló ez országban nincs is!” – írta a település egyik legjelesebb személyisége, Kosztka Tivadar (később Csontváry néven vált ismertté) gácsi gyógyszerész¹ néhány hónappal azután, hogy gácsi lakossá vált. A Nógrád szlovákiai részének északnyugati részén, „Losoncztól nyugatra egy óra járás távolságban”² fekvő település legfőbb látványossága a messziről látható, a közelmúltban megújult várkastélya.

A gácsi uradalmat II. Forgách Zsigmond szerezte meg a Losonci Annával 1589-ben megkötött házassága révén. L. Anna 1593-ban megírt végrendeletével a teljes vagyont férjére hagyta. A környező községek közül Ábelfalva, Galsa, Lehotka, Lupocs, Madácsi, Miksi, Apátfalva, Prága, Ógács és Tugár tartoztak a településhez.

Gróf Forgách János 1776. február 15-én adta ki Gács város 56 pontból álló, szlovák nyelven íródott szabályrendeletét, melynek 11. pontja a városi pecsét körfeliratát idézi: „*Concordia res parvae crescit*” azaz „*Egységgel a kis dolgok is nagygyá válnak*”, amellyel az összetartozásra kérte az itt élőket.

Gács hosszú időn keresztül jelentősebb település volt, mint Nógrád városi rangot nyert településeinek többsége, 1853-ban járási székhely lett. Ezt a szerepét egészen az 1. világháború végig megtartotta. Gácsnak 1869-ben 1211 lakosa volt, 1880-ban 1256 lakosából 969 volt szlovák és 167 magyar, 1900-ban a 1251 lakosából 560 volt szlovák és 637 magyar. A 2011-es népszámláláskor 1697 lakosa volt, ebből szlovák 1480, magyar 20, roma 23, ukrán 19, cseh 4, azonosítatlan / nem adta meg 146. Vallási szempontból 1046 katolikus, 4 görög katolikus, 272 evangélikus, 4 református, 21 pravoszláv, 160 ateista, nem hívő.

Losonc felől a Nagykürtös és Balassagyarmat felé vezető úton érkezve a község határában található elágazásban jobbra, a település középpontjába vezető útra kell kanyarodni.

¹ Kosztka Tivadar: Felvidékünk iskolái. In: *Losoncz és Vidéke*, 1885. július 12., 3. o.

² Kosztka Tivadar: Gács, 1886. jún. hava. In: *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1886. 7. 4., 2–3. o.

Az egykori vasúti állomás

Jobb oldalra tekintve először egy víztisztító állomást, majd egy magas emeletes épületet láthatunk, melyről első pillantással megállapítható, hogy nem ma épült. Ez volt a Losonc-Gács helyi érdekű vasút helyi állomás-épülete.

A vasútvonalat közel tízéves előkészület után 1906. december 18-án adták át a forgalomnak.³ A 9,4 km hosszú vasútvonal tervezője és elkészítője budapesti Pallós Ármin Ignác volt, 40 km/óra sebesség elérésére volt alkalmas, felépítése 742 000 arany koronába került. A vasútvonalat az 1980-as évek végén felszámolták, először a járatot szüntették meg, majd a síneket is felszedték.

Az egykori gácsi patika, azaz gyógyszertár

Továbbhaladva az úton egy enyhe emelkedő közepe táján, bal oldalon, az éles kanyar előtt, egy deszkakapu és kerítés mögött egy régi, felújítás alatt álló ház tűnik fel. Az épületen semmi sem utal arra, hogy ez volt a község első gyógyszertára, melyet Kosztka Tivadar (azaz Csontváry) nyitott meg 1884 decemberében. Felállítását a hivatali és engedélyeztetési eljárás lefolytatása után „...*az 1876 évi XIV. tcz. 131 §-a alapján az első folya-modó Kosztka Tivadar, okleveles gyógyszerésznek*” a minisztérium engedélyezte, hogy „*Gácscon egy személyes üzleti jogú gyógyszertárt felállítson.*”⁴

Az épület közelében található egy útmenti kőkereszt, mely egy eredetileg vörösre festett fából készült kereszt helyén áll, s melyről Kosztka Tivadar nagy valószínűséggel elnevezte a gyógyszertárát: „A Vörös Kereszthez”.

Az épület – külsejére nézve – egyszerű, földszintes családi ház, hozzátartozó udvarral, eredetileg gazdasági épületekkel és két részből álló kerttel. A kapun belépve, a bal oldali hosszú, L alakú, vályogból és téglából készült sátozott épületben volt berendezve a gyógyszertár, valamint a lakása. Jobb oldalon egykor épületegyüttes állt, melyet a közelmúltban lebontottak. A nagy udvaron néhány gyümölcsfa és egy „pumpás kút” található, amely Kosztka idején feltehetően kerek volt. A gyógyszertár 1922-es megszüntetése után az épület a Ružinsky család tulajdonába került.

³ Helyi, megyei és vegyes hírek. A gácsi helyiérdekű vasút. In: *Losoncz és Vidéke*, 1906. 12. 23., 52. sz., 4. o.

⁴ Hírek. In: *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1884. 11. 20., 3. o.

(Csontváry) Kosztka Tivadar egykori gyógyszerárának épülete ma

A Csontváry-életmű egyik kutatója, Zombori Lajos 1981 nyarán ellátogatott Gácsra, ahol megszólaltatta a ház akkori tulajdonosait is: „...*Sem a kapun, sem a ház falán nincs arra történő utalás, hogy Csontváry évekig itt élt, és hogy egykor itt gyógyszerár működött (ma sincs – P. J.)*.”

...*(Ružinský – P. J.) Gyula elmondta, hogy a mostani konyhát és az utcai szobát az édesapja építette hozzá. Ezután egy nagyobb szobába vezetett, és szerinte: itt volt a gyógyszerára, azzal a különbséggel, hogy ott (az ajtóval szemben) volt egy hosszúkás, rácsos ablak, amelyen keresztül nem volt átjárás [a kertbe].*

...*Az eredeti ajtó tulajdonképpen az utcafronton volt. Ezt az átalakítás során átbehelyzték, most a rövidke folyosóról közelíthető meg... Az utcára néző oldalon eredetileg volt egy nagy ajtó, amelybe kis faablak volt beépítve. Ha éjjel jöttek Kosztkához, nem nyitott ajtót, hanem a kis ablakon keresztül adta ki a kért gyógyszert.”⁵*

Kosztka Tivadar a *Gyógyszerészeti Hetilap* 1887. februári számában *A gyógyszerárulás, tekintettel a vidékre* c. írásában idézte fel azt, hogy milyen szempontok alapján képzelte el a gyógyszerár felállítását és működtetését. Idézzük egy részletét:

⁵ Zombori Lajos 1998. *Csontváry nyomában a Felvidéken*. In: Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 41–42. (1996–97), Pécs, 215–219. o.

„...én mint szakember körültekintém a vidéket, s azt találtam, hogy a felállítandó gyógyszerértár előtt több mint 40 kis községnek, vagyis 25-30 ezer léleknek el kell haladnia, ha piacra készül... Mielőtt letelepedtem volna, tekintetbe véve a szegény vidék lakosait, elhatároztam, hogy a lehető egyszerű és olcsó kiszolgálással fogom a vidéket szolgálni s megnyerni;

...Előbb a gyógyszerértárt oly karba helyeztem, hogy mindenkinek feltűnt, s hogy mi kívánni való sem maradt fenn; egy sebész, egy specialitás s három belgyógyászati szakaszra osztám fel, s mindent, amit gyógyszerértárban láttam a külföldön, még a citromot sem véve ki, megszeréztem, lehetőleg első vagy második kézből, s nem kellett kárral adnom a házi szereket, s ellenfeleimmel bátran kiállhattam a versenyt; árjegyzéket küldtem a vidékre, elvül tűzvén ki e jelmondatot: »szerezzük be a legjobbat legolcsóbban«, és nem sópáncodtam azon, hogy a nagy közönség pártfogása meddő, de nem is volt már szükség kuruzslókra, kiknek hátat fordított a közönség, s így senki segítségére sem voltam kényszerülve, aki megvédjen a szolgabírák zaklatásaitól, kik eltítottak valamennyi szeszt tartalmazó gyógyszernek vény nélküli kiszolgáltatásától, s ezt az alispáni hivatal is helyben hagyta. ... Gács, 1886. dec. 28-án.⁶

A személyiségek emlékoszlopa

A községnek innen kb. 500 m-re lévő központja egy kis parkkal és parkolókkal is ellátott tér, mely mellett áll a Községi Hivatal épülete, szomszédságában a „Zbrojnica” étteremmel és az egykori Sóhivatal felújított épületével. A központot 2010–11-ben újították fel, amikor leleplezték a Csontváry Kosztka Tivadarnak és a község másik neves szülöttének, Hana Ponická (1922–2007) szlovák íróőnek emléket állító emlékoszlopot is.

Az egykori elemi iskola épülete

A tér északkeleti sarkában található a magántulajdonban lévő felújított épület, amelyben a 19. században működött a gácsi elemi iskola, amelynek fenntartása Kosztka Tivadarnak is szívügye volt. Az iskolát a római katolikus egyházközség hozta létre 1816-ban. 1886-ig csak egy tanterme és egy tanítója volt, aki szlovák nyelven oktatott. Az épületet 1886-ban kijavították és egy új tanteremmel bővítették. Az iskola tanítási nyelvét 1884-ben Miessl Zsigmond, katolikus lelkész változtatta magyarra. Ebbéli munkásságáért később magas állami kitüntetést is kapott, 1925-ben Gácsfalván hunyt el, ott is temették el, sírhelyének felirata, beleértve a nevét is, szlovák nyelvű.

⁶ Csontosy, *Gyógyszerészeti Hetilap*, 1887/2. 19., 91–92. o., 1887/2. 26., 16–18. o.

Továbbhaladva az épületegyüttes alatti vagy feletti járdákon a gácsi várkastélyba vezető főkapu alatti térre jutunk, ahol több emlékmű is található.

Az I. világháború elesettjeinek emlékműve egy magas szürke márványoszlop, amely egy „1914–1918” feliratú gömbben végződik. Az oszlophoz erősített szlovák nyelvű tábla felirata szerint az emlékművet a két világháború között Fülek város, járási székhely lakosai készítették el Gács járási székhely számára, a két város közötti jó kapcsolat jeléül. Az emlékműről és környezetéről akkor Ján Bohúska gondoskodott. Az 1. világháború elesettjeinek neveit tartalmazó szöveg magyarul íródott. A 2. világháború után egy szlovák nyelvű fehér márványlapot erősítettek rá a „Na pamiatku padlých v rokoch 1914–1918” (A 1914–1918-as években elesettek emlékére).

A visszacsatolás emlékoszlopát a község 1938-as visszacsatolása után emelték, mára csak talapzata maradt meg. Helyére a 2. világháború elesettjeinek emlékműve került.

A gácsi várkastély az emlékművel

A Forgách-kastély

A térrel szemben, a mostani főút túloldalán állt a Forgách család kastélya. Az épületet 1780-ban I. Forgách Antal, királyi kamarás, huszárkapitány (1757–1801) építtette a saját részére. Halála után a felesége, özv. gróf Forgách Antalné lakta. 1896-ban átalakították. Parkját a megye egyik leg-

szebb parkjának tartottak. Az épületet a 2. világháború végén a visszavonuló német katonák felrobbantották. Épen maradt berendezését, festményeit széthordták. Mára csak a bejárata előtti díszbokrok, a kapuja, pincéje, udvarának néhány oszlopmaradványa és falrészlete maradt meg. Magántulajdon, nem látogatható.

A zsinagóga épülete

A gondozott, parkosított térről a kastélydomb alatt vezető utcán a kastélypark végében található kápolnához juthatunk el. Az utca közepe táján áll a gácsi zsinagóga, melyet 1890. szeptember 5-én ünnepség keretében szenteltek fel. A község a napot munkaszüneti nappá nyilvánította. Építetője Sticker Ede (1824–1897)⁷, a gácsi posztógyár tulajdonosa volt, aki ilyen módon ünnepelte meg házassága 25. évfordulóját. A szertartást Rosenthal Tóbiás kerületi rabbi vezette magyar nyelven. A templomot gr. Forgách Antalné nyitotta ki.⁸

A gácsi zsidóság 1944-es elhurcolása után a templom évtizedeken keresztül elhagyatott volt. Az ezredforduló után az evangélikus egyház vásárolta meg, saját céljaira felújította, 2009-ben szentelték fel. Homlokzatán szokatlan párosításban látható a tűzparancsolat és a kereszt.

Az egykori községi óvoda

Az utcával párhuzamos utcában volt egykor a községi óvoda, amely 1886-ban létesült. Alapítója Miessler Zsigmond plébános volt, aki részben saját pénzből, részben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által engedélyezett „500 frt” kölcsönből építette fel.

A római katolikus templom

A várkastélyba vezető bejárat jobb oldalán található a katolikus templom. Építését 1822 körül kezdték meg, és 12 év múlva készült el. 1835. október 18-án szentelte fel Scitovsky János püspök a Szent Kereszt meg-

---

⁷ Nevéhez fűződik a posztógyártás meghonosítása Magyarországon. Hosszú betegség után Budapesten hunyt el 1897. június 5-én. A budapesti Kerepesi úti zsidó temetőben nyugszik. (Helyi és vegyes hírek. Halálozás. In: *Losoncz és Vidéke*, 1897. 6. 13., 24. sz., 2. o.)

⁸ A gácsi izraelita templom felszentelése. In: *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1890. 9. 28., 39. sz., 3. o.; Barta Lajos: Templom-felszentelés és ezüstmenyegző. In: *Losoncz és Vidéke*, 1890. 9. 14., 37. sz., 1–2. o.

találásának tiszteletére. Egyhajós épület, bejárata felett két toronnyal. Főoltárának képe a Szent Kereszt megtalálását ábrázolja, melyet 1889. november 15-én szenteltek fel. Kubányi Lajos (1885–1912) nógrádi festőművész alkotása.

A gácsi római katolikus templom

A gácsi várkastély⁹

Gács legismertebb látványossága. Története kapcsolódik a gácsfalusi temploméhoz, hiszen ezen a dombtetőn állt a Tomaj nemzetség vára a 14. század elején. A Csák Máté hívei által felégetett vár újjáépítésére Mária királynő 1386-ban adott engedélyt udvari lovagjának, Losonci (III.) István fia, (IV.) Istvánnak. Gács 1450-ben Giskra cseh zsoldosvezér nógrádi központja lett.

---

⁹ Böszörményi István, losonci nyugalmazott tanár összefoglalója és egyéb források felhasználásával

A husziták kiűzése után a várat lerombolták, majd a 16. században újjáépítették. Mivel ez királyi engedély nélkül történt, az országgyűlés leromboltatta, így annak a török időkben nem volt szerepe. Losonczi István nógrádi és temesi főispánt 1552-ben a törökök megölték, vagyonát – egyebek közt három nógrádi váruradalmat (Szécsényt, Somoskőt, Gácsot) is, leánya, Losonczi Anna (1553–1595)¹⁰, Balassi Bálint reménytelen szerelme örökölte. L. Anna a jelentős vagyonnal és birtokokkal rendelkező Forgách Zsigmondhoz ment férjhez. Korai halála után minden vagyona a férje és családja tulajdonába került.

Ez a ghymeszi és gácsi Forgách család 350 éves gácsi tündöklésének időszakának kezdete. A várkastélyt 1612-ben gróf Forgách Zsigmond, Nógrád, Sáros és Szabolcs megyék főispánja (felesége erdődi Pálffy Katalin) romjaiból újjáépítette, amiről a ma is látható vörös márványtábla tanúskodik a várkastély belsejében.

A nyújtott hatszög alaprajzú, sarokbástyás reneszánsz várkastély Thököly Imre, majd II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején fontos szerepet töltött be. 1703-ban a nógrádi nemesek ide húzódtak be, de a kezdeti ellenállás után feladták a várat Rákóczi kurucainak. 1705-ben itt tartotta lakodalmát Ráday Pál (1677–1733), Nógrád megye jegyzője, a fejedelem titkára, diplomatája. 1709-ben egy Bonefuss nevű francia kapitány átadta a várat a császári katonaságnak.

Az 1760-as években új fejezetet nyitott Gács történetében XIII. János gróf, egyrészt a neves posztómanufaktúra megalapításával, másrészt az erődszerű várkastély barokk átépítésével. A munkálatok egyik tervezője Mayerhofer András, a gödöllői és péceli kastélyok, ill. a pozsonyi Grassalkovich-palota tervezője volt. A főbejáratot kupolával fedett erkélyes, lizénákkal, reliéfeekkel díszített háromtengelyű középizalittette hangsúlyossá.

A kapuhoz vezető híd két oldalán kőoroszlánok őrködtek. A főhomlokzat két oldalsó sarokbástyája ugyancsak barokk felületi kiképzést nyert, felső részén egy-egy tünpanonban a ghymeszi és gácsi Forgách, illetve a gyaraki Grassalkovich család domborműves címere kapott helyet. A homlokzati díszes erkély mögötti három magas ablak az első emeleti dísztermet világította meg, ahová háromkarú díszlépcső vezet a kapualjából. A barokk pompa minden díszítőeleme, stukkók és freskók ma is megtalálhatók a kastély legnagyobb termében.

---

¹⁰ A losonci református templomban 1849-ben talált aranyelet elemzése kapcsán felmerült annak a lehetősége, hogy a templomban temették el.

A gácsi várkastély

A boltozatos mennyezetet, részben az oldalfalakat is díszítő allegorikus, mitologikus falfestmények („Auróra győzelme”, a négy évszak allegóriája) Franz Joseph Wiedom (1703–1782) művei. A függőleges falfelületeket illuzív architektúra, pilaszterek, falfülkék, vízsesések tagolják. A kastély kápolnája az épület délnyugati sarkában kapott helyet.

Az épületet az 1919-es Tanácsköztársaság idején, június 10-én kifosztották. A kastély 1935-ben a család gácsi ágának utolsó férfitagja, Forgách Antal (1915–1977) tulajdonába került. A 2. világháború kezdetén is kifosztották, 1944-ben a 8. Német Hadsereg Parancsnoksága székelt benne.

1957-ben Honismereti Járási Múzeumot rendeztek be itt. 1956–64 között felújították, amelynek során az egyik első emeleti helyiségében értékes reneszánszkorú tartóoszlopokat is feltártak. A múzeum elköltöztetése után, 1965-től szellemileg visszamaradott személyek szociális intézete nyílt meg benne, s működött 1990-ig, amikor az intézetet Losoncra költöztették.

1993-tól a kastély elárvult, évekig üresen állt. Akkori tulajdonosa, a Besztercebányai Megyei Önkormányzat hirdetések útján kínálta eladásra. Több éves várakozás után 2005-ben a kassai IMET Rt. vásárolta meg. A cég igényesen felújította az épületet. 2016-ban nyílt meg a nagyközönség számára. A ma Galicia Nueva névvel ellátott épületkomplexumban luxuslakosztályok, étterem, kávézó, bár, borozó, dohányzószalon, wellness-központ várja a látogatókat.

A kastélypark

A várkastélyhoz tartozó terület szerves részét képező kb. 13 ha nagyságú parkot délen a várkastély dombja, északról a Tugári-patak medre, keletről az eredetileg a Gácsról Tamásfalvára (Tomašovce) és Divénybe (Divín) vezető útvonal, nyugatról rétek, ill. az Ógácsra vezető főút határolják. A várkastély alatti dombot az 1820–30-as években értékes fákkal ültették be azzal a céllal, hogy gátolják annak természetes erózióját. A telepítés második időszakát az 1870–80-as években fejezték be. Ekkor parkosították a területet (főleg a nyugati oldalt), a kastélyhoz vezető út mentén pedig vadgesztenyefasort telepítettek. A fásított parkot fokozatosan francia jellegű parkká alakították át, amelyhez sportolásra is alkalmas szabad területeket csatoltak. Területén, a sétányai mellett barokkos, allegorikus témájú domborműveket is elhelyeztek. A 19. század során készült árnyékoló (pergola) az 1940-es években semmisült meg. Közepén csónakázásra, fürdésre is alkalmas tavat alakítottak ki, mely a vizét a Tugár-patak-ból leágazó mesterséges csatornán kapta és kapja. A tó vízmagasságát és a kifolyó vizet az északkeleti sarkában egy gát szerkezetével lehetett és lehet szabályozni. Ennek közelében volt a liget „paradicsomkertnek” nevezett része, ahol fűtött üvegházakban egzotikus növényeket neveltek. A Forgách család tagjai a parkot és a tavat pihenésre és sportolásra használták.

A helyi lakosok visszaemlékezései szerint maga Csontváry is sok időt töltött el a parkban, szívesen megmártózott a tó vizében.¹¹

A napjainkban felújított parknak elkészültek a régi/új sétányai, hangulatos, lócákkal ellátott pihenőhelyei. Kitisztították a tavat, halakat is telepítve oda.

A gácsi (köz)temető¹²

A temető az Ógács (Stará Halič) és Tugár (Tuhár) felé vezető főút bal oldalán található, az ógácsai templom közelében. Legértékesebb épülete a Forgáchok családi kriptája, amely védett műemlék. Az innen kb. 50 m-re lévő, a Forgáchok sírkertjéhez vezető sétány mellett, a temető közepén áll Laurentius Schiffner (1754–1813), a sóhivatal ellenőrének süttői vörösmárványból készült sírköve. Közeliében van Hana Ponická író nő sírhelye is.

¹¹ Szemadám György 2004. Csontváry és az ezerkilencszázhetvenes nyár Mezei Ottóval, meg Haris Lászlóval – művészettörténeti útleírás. In: *Országépítő* 3/16–19.

¹² Böszörményi István, losonci nyugalmazott tanár összefoglalója és egyéb források felhasználásával.

A sírkertnél találjuk gróf Forgách József három testvérének síremlékeit. A legidősebb, gr. Forgách Sándor (1816–1894) sírkövén neve helyett mindössze három betű látható: G F S. A cs. k. kamarás a Habsburgok híve volt, 1849. március 15-én losonci házának ablakát betörték. Mikor az orosz cár seregei I. Ferenc József segítségére érkeztek, Forgách Sándor tábori biztosként hozzájuk csatlakozott. Vadászként, trófeagyűjtőként is ismert volt. Bejárta Afrikát és más távolabbi vidékeket is. Hobbijának betegsége vetett véget.

Mint „*gácsi iskola-látogató*”, azaz mai szóval élve tanfelügyelő komoly konfliktusba került Kosztka Tivadarral, amiért az nem teljesítette a leányiskolával kapcsolatos, egy évvel korábban közzétett támogatási ígéretét.¹³ Az akkor több oldalról is támadásnak kitett Kosztka Tivadar nem hagyta szó nélkül a vádat és fizetett hirdetésen keresztül válaszolt azokra.¹⁴ A véleménycsere és egyéb támadások hatására azonban az addig aktív társadalmi életet élő Kosztka Tivadar gyakorlatilag eltűnt a nógrádi közéletből.

A gácsi temető északi szélén síremléke van Dr. Reinhardt István egykori gácsi körorvosnak és feleségének (született Rutkay Sarolta, aki Madách Jolán leánya, tehát Madách Imre unokája volt). A kriptát és a sírokat helyi लोकálpatrióták és a községi hivatal támogatásával gondozzák és ápolják.

A zsidó temető

A köztemetővel szemben található a gácsi zsidó hitközség egykori temetője. A legutóbbi, 2011-es népszámláláskor egyetlen lakos sem vallotta magát zsidónak. Sem nemzetiségi, sem vallási szempontból. A temető megmaradt sírjait a község néhány éve tette rendbe.

---

¹³ Gf. Forgács Sándor: A közönség köréből. In: *Losoncz és Vidéke* 1886. 11. 21., 47. sz., 3. o.

¹⁴ Kosztka Tivadar, gyógyszerész Gácson. A közönség köréből. In: *Losoncz és Vidéke* 1886. 12. 5, 49. sz., 5. o.